

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی

محمد رضا رادفر^۱

منصوره علیقلی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۱/۲۵ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۱۷

چکیده

در جهان رقابتی کنونی، کمتر شرکت یا سازمانی را می‌توان یافت که کارآفرینی را جهت نیل به عملکرد متمایز و برتر در نظر نگیرد. کارآفرینی کلید موفقیت است ولی برای تحقق آن نیاز به منابع مالی اجتناب‌ناپذیر است. امروزه دستیابی به اهداف توسعه پایدار نه تنها به عنوان یک مزیت رقابتی بلکه به عنوان یک ضرورت برای جوامع مختلف مطرح می‌باشد. از طرفی، تحقق اهداف توسعه پایدار و جهت‌گیری کارآفرینی نیازمند تأمین منابع مالی کافی است تا ایده‌های نوآورانه و محصولات و خدمات سازگار با محیط زیست که دارای مزیت رقابتی هستند، تولید شوند؛ لذا در این پژوهش به بررسی تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی پرداخته شده است. روش پژوهش حاضر بر مبنای هدف کاربردی و بر مبنای اجرا توصیفی پیمایشی بوده و جامعه آماری شامل کارکنان و مدیران شرکت‌های دانش بنیان در سطح شهر تهران می‌باشد و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر برآورد گردید. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه (که روایی و پایایی آن مورد تایید قرار گرفته) و برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم افزار اسمارت PLS استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که تأمین مالی اسلامی بر جهت‌گیری کارآفرینی و اهداف توسعه پایدار تأثیر مثبت دارد. تأثیر جهت‌گیری کارآفرینی بر اهداف توسعه پایدار نیز تایید شد. همچنین با استفاده از آزمون سوبل مشاهده گردید که جهت‌گیری کارآفرینی در تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار در شرکت‌های دانش بنیان نقش میانجی دارد. در نهایت پیشنهاد کاربردی بر اساس نتایج پژوهش ارائه شده است.

کلمات کلیدی

تأمین مالی اسلامی، جهت‌گیری کارآفرینی، اهداف توسعه پایدار

۱- گروه مدیریت مالی و حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) radfar@iau.ac.ir

۲- گروه مدیریت بازرگانی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Man.aligholi@iau.ir

مقدمه

انقلاب صنعتی قرن نوزدهم با موفقیت میلیون‌ها نفر را از فقر بیرون آورد. با این حال، زوال محیطی و منابع متعاقب آن یکی از عوارض جانبی این رونق بوده است (عباس و دوگان^۱، ۲۰۲۲). اتحادیه جهانی حفاظت و مراقبت از زمین، توسعه پایدار را بهبود کیفیت زندگی انسان در حین زندگی در اکوسیستم‌های حمایتی، تعریف می‌نماید. استراتژی توسعه پایدار یک سازمان نه تنها در افزایش ارزش تولید سازمان منعکس می‌شود، بلکه باید همراه با جنبه‌های دیگر مانند اثر بخشی اقتصادی، بهره‌برداری از منابع، سلامت و ایمنی شغلی و حفاظت از محیط زیست مورد ارزیابی قرار گیرد (جیلچاو و همکاران^۲، ۲۰۱۷). توسعه پایدار فرآیندی است که آینده‌ای مطلوب را برای جوامع بشری مهیا می‌نماید؛ به طوری که در آن شرایط زندگی و استفاده از منابع، بدون آسیب رساندن به یکپارچگی، زیبایی و ثبات نظام‌های حیاتی، نیازهای انسان را برطرف می‌سازد (یعقوبی منظری و آقامیری، ۱۳۹۵) و در استفاده از منابع، هدایت سرمایه‌گذاری‌ها، جهت‌گیری توسعه فناوری و تغییرات نهادی، با نیازهای حال و آینده سازگار می‌باشد (گزارش رقابت پذیری مسافرت و گردشگری، ۲۰۱۷). طی سال‌ها، مقامات در سراسر جهان مشتاق تعیین استانداردها و دستورالعمل‌هایی برای محصولات و خدماتی بوده‌اند که تقریباً از نظر زیست‌محیطی ایمن هستند (کومار و باروا^۳، ۲۰۲۲). دولت‌ها تشویق شدند تا بر روی اهداف عملی کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای توسط COP ۲۶ کارکنند (وینز و بیگلی^۴، ۲۰۲۱). سازمان ملل همچنین اهداف توسعه پایدار را برای حفاظت و بهبود محیط زیست و جامعه معرفی کرد. یکی از اهداف توسعه پایدار تسهیل توسعه محصول سازگار با محیط زیست برای کسب و کارها است (احمد و همکاران^۵، ۲۰۲۲). توسعه بدون پایداری و پایداری بدون توسعه وجود نخواهد داشت. توسعه نیازمند پایداری است و نباید تنها شامل ابعاد اقتصادی و فعالیت‌های اجتماعی انسان باشد؛ بلکه باید جمعیت، استفاده از منابع طبیعی و لحاظ کردن آثار توسعه در محیط زیست را نیز در برگیرد (حسینی، ۱۳۸۷).

تأمین مالی یکی از مسائل مهمی است که هر سازمانی به هر نحوی با آن رو به رو است؛ از این رو، یکی از تصمیمات مدیران واحدهای اقتصادی به منظور حداکثر ساختن ثروت سهامداران، تصمیمات مربوط به تأمین مالی می‌باشد (یزدانی و همکاران، ۱۴۰۲). در جهان واقعی تأمین مالی شرکت می‌بایست با حساسیت بیشتر نسبت به شرایط عدم قطعیت محیط پیرامون و با یک دیدگاه یکپارچه صورت پذیرد. در همین راستا، یکی از مسائل اصلی که برای تأمین مالی شرکت‌ها مطرح است ارائه یک برنامه مناسب تأمین مالی به این شرکت‌ها به گونه‌ای که بتواند سرمایه در گردش و سودآوری آن‌ها را در شرایط محیط متغیر به نحوه مناسب پوشش دهد، می‌باشد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۹). تأمین مالی

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی / رادفر و علیقلی

به عمل تهیه منابع مالی برای فعالیت‌های تجاری، انجام خریدها یا سرمایه‌گذاری گفته می‌شود (طالقانی و همکاران، ۱۳۹۲). یکی از موارد مهم و اساسی برای ایجاد هر کسب و کار، سرمایه و منابع مالی است. کمبود سرمایه و عدم دسترسی به منابع مالی از جمله بزرگترین مشکلاتی است که شرکت‌ها با آن مواجه هستند (اسماعیل زاده و امیری، ۱۳۹۴)؛ لذا تأمین مالی همواره یکی از چالش‌های اساسی ایجاد و توسعه کسب و کارها در نظر گرفته می‌شود (اسکندری و همکاران، ۱۴۰۰). در آموزه‌های اخلاقی و اجتماعی اسلام، تأکید زیادی بر روابط اقتصادی و تعاملات مالی افراد شده است؛ به گونه‌ای که بهره بردن از رفاه مالی سالم در دین مبین اسلام همچون دیگر ابعاد وجود انسانی مانند عرفان، معنویات، حقوق اجتماعی و سیاسی جایگاه ویژه و خاص خود را دارد (اشرف گنجوئی و نایب زاده، ۱۳۹۳). تلفیق انگیزه‌های معنوی با انگیزه‌های اقتصادی در نظام مالی اسلامی می‌تواند سرمایه‌گذاری را در بخش‌های واقعی اقتصاد افزایش دهد. در واقع، نظام مالی اسلامی مشارکت در سود و زیان را ترویج می‌نماید، کارآفرینی را ارتقا می‌بخشد و موجب کارآیی در تسهیم ثروت می‌شود که این امر باعث رسیدن به بهره‌وری مطلوب و سوق سرمایه به بخش‌های مولد می‌گردد (صادقی شاهدانی و محسنی، ۱۳۹۲). تأمین مالی اسلامی خدمات مالی منحصر به فردی را برای مشتریان خود ارائه می‌کند که با قوانین مذهبی مطابقت دارند و برای افرادی که برای ملاحظات دینی ارزش قائل هستند، مفیدتر می‌باشد. رویه اصلی مالی اسلامی توجه به قوانین و اصول اسلامی یا شرع مقدس است (آزمات و همکاران^۸، ۲۰۲۱). به عبارت دیگر، مالی اسلامی یا اقتصاد اسلامی شامل تمامی عملیات، خدمات و معاملات مالی و اقتصادی می‌شود که بر اساس قوانین و اصول اسلام و شریعت پایه‌ریزی شده است (غلام الله و همکاران^۷، ۲۰۲۱).

تحقیقات در مورد کارآفرینی ده‌ها سال است که ادامه دارد، با این وجود یک تعریف جهانی پذیرفته شده از این پدیده وجود ندارد. برای درک مفهوم کامل کارآفرینی لازم است از اولین نقطه شروع تعاریف کارآفرینی شروع کرد. با تعریف کارآفرینی، می‌توان اساس، نگرانی‌ها و اهداف آن را که پایه‌ای برای تناسب مفهومی کارآفرینی است را کشف کرد (اسلام و همکاران^۸، ۲۰۲۱). کارآفرینی را می‌توان به عنوان یک روند پویا از بصیرت و دید، تغییر و خلق تعریف کرد که مستلزم استفاده از انرژی و اشتیاق برای خلق و اجرای ایده‌های جدید و راه‌حل‌های خلاقانه است و شامل تمایل به ریسک‌پذیری، تشکیل یک تیم سرمایه‌گذاری مؤثر، منابع، مهارت اساسی در ساختن یک برنامه تجاری محکم و سرانجام به رسمیت شناختن فرصتی است که دیگران در آن هرج و مرج، تضاد و سردرگمی می‌بینند (کوراتکو و هاجتس^۹، ۲۰۱۴؛ سواسری و همکاران، ۱۴۰۳). یک کارآفرین می‌تواند یک مبتکر یا یک

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۷، بهار ۱۴۰۴

توسعه دهنده باشد که فرصت‌ها را تشخیص می‌دهد و از آن‌ها استفاده می‌کند و همچنین این فرصت‌ها را به ایده‌های عملی و قابل فروش و در طول زمان آن‌ها را به ارزش افزوده، تلاش، پول و یا مهارت تبدیل می‌کند (می و همکاران¹⁰، ۲۰۲۰). جهت‌گیری کارآفرینی نوعی نگرش نسبت به نوعی رفتار تلقی شده و به عنوان راهبردها و اقدامات یک سازمان بر حسب جستجوی فعالانه فرصت‌های جدید توصیف می‌شود (راچ و همکاران¹¹، ۲۰۰۹). امروزه جهت‌گیری کارآفرینی به ابزاری محبوب برای توصیف کارآفرینی به عنوان ویژگی سازمانی تبدیل شده (ولز و همکاران¹²، ۲۰۲۰) و نشان دهنده پاسخ شرکت به نیازهای آینده و بالقوه بازار است (آکار و همکاران¹³، ۲۰۱۳).

یکی از پیش شرط‌های لازم جهت دستیابی به اهداف توسعه پایدار در جهان رقابتی و متلاطم امروز، تأمین منابع مالی است و تأمین مالی اسلامی با نفی ربا و تخصیص سرمایه به کسب و کارها و مشاغل مختلف می‌تواند تسهیل‌کننده رسیدن به این اهداف باشد. در صورت تحقق اهداف توسعه پایدار، رهایی از فقر و قحطی، برابری جنسیتی، حفاظت از محیط زیست، انرژی‌های پاک و ... حاصل می‌شود که این مهم از دغدغه‌های اصلی تمامی کشورها در سراسر جهان است. امروزه یکی از راهکارهای کسب مزیت رقابتی و توسعه اقتصادی توجه ویژه به کارآفرینی بوده و از همین رو کمتر شرکت یا سازمانی را می‌توان یافت که جهت‌گیری کارآفرینی را در استراتژی‌های خود پیش‌بینی نکرده باشد. آلودگی‌های محیط زیست در سال‌های اخیر در کشور از یک سو و نیاز به افزایش اشتغال و تولید از سوی دیگر باعث می‌شود برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار به ابزارهای تأمین مالی اسلامی و جهت‌گیری کارآفرینی توجه ویژه گردد. شرکت‌های دانش بنیان عمده کارآفرین محور هستند و برای به سرانجام رساندن ایده‌های بکر و نوآورانه خود نیازمند منابع مالی کافی می‌باشند. این شرکت‌ها در صورت تأمین مالی می‌توانند محصولات و خدمات سازگار با محیط زیست تولید کرده و در راستای نیل به اهداف توسعه پایدار گام بزرگی برای کشور بردارند؛ لذا جامعه آماری پژوهش حاضر شرکت‌های دانش بنیان شهر تهران می‌باشد. نوآوری پژوهش در این است که تا کنون پژوهشی به صورت همزمان به بررسی ارتباط میان متغیرهای حاضر نپرداخته و تعامل میان تأمین مالی اسلامی، جهت‌گیری کارآفرینی و اهداف توسعه پایدار برای بار نخست بررسی می‌شود؛ همچنین اهمیت بررسی این پژوهش در شرکت‌های دانش بنیان در این است که در صورت تخصیص بودجه و منابع مالی مورد نیاز این شرکت‌ها با ظرفیت کارآفرینی، دانش محوری و دغدغه‌های زیست محیطی که در اساسنامه اکثر شرکت‌های دانش بنیان وجود دارد، باعث تولید محصولات و خدماتی می‌شود که نه تنها آسیبی به زیست بوم کشور وارد نمی‌کنند، بلکه می‌توانند در کنار حفاظت از محیط زیست به رشد اقتصادی،

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی / رادفر و علیقلی

رهایی از فقر و توسعه پایدار ختم گردد. با عنایت به مطالب مطرح شده، هدف اصلی پژوهش حاضر تعیین تأثیر تأمین مالی اسلامی بر جهت‌گیری کارآفرینی و اهداف توسعه پایدار بوده و سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که تأمین مالی اسلامی چه تأثیری بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی دارد؟

مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

سابقه آموزش و پژوهش در حوزه مالی اسلامی در سطح بین‌المللی به بیش از نیم قرن می‌رسد اما در سه دهه اخیر و به ویژه در هزاره جدید، شاهد افزایش قابل توجه برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی در کشورهای مختلف در این زمینه بوده‌ایم. نکته قابل توجه در این زمینه اینکه، تلاش در جهت توسعه فعالیت‌های علمی در این حوزه مخصوص کشورهای اسلامی نبوده و کشورهای غیراسلامی نیز به دلایل مختلف، آموزش و پژوهش در این حوزه را مورد توجه قرار داده و با راه‌اندازی رشته‌های این حوزه با عناوین مختلفی همچون مالی اسلامی، بانکداری اسلامی و یا اقتصاد و مالی اسلامی اقدام به آموزش و پژوهش در این حوزه نموده‌اند (نوبخت، ۱۳۹۸). مالی اسلامی شامل تمامی عملیات، خدمات و معاملاتی می‌شود که در بازارهای مالی رخ داده و با اصول، ضوابط و قوانین اسلام و شرع مقدس مطابقت و همخوانی داشته باشد. شاید در گذشته به ابزارهای تأمین مالی اسلامی توجه شایانی نشده بود اما در طول سالیان اخیر، نگاه ویژه‌ای به نظام مالی اسلامی شده و نه تنها کشورهای مسلمان، بلکه کشورهای غیراسلامی نیز از این نظام کارآمد استفاده برده‌اند (رادفر و علیقلی، ۱۴۰۱). تأمین مالی اسلامی یکی از روش‌های مالی شناخته شده اخلاقی و دینی به شمار می‌آید که هدفش حمایت و پشتیبانی از اقتصاد واقعی است (آسوتای^{۱۴}، ۲۰۱۵). با وجود آنکه تأمین مالی اسلامی در عرصه مالی طی ۴۰ سال اخیر مطرح گردیده، اما پیشرفت‌های شگرفی در طول دو دهه اخیر داشته است. مضاف بر آن، تأمین مالی تجاری و همچنین صنعت تأمین مالی اسلامی که ریشه در اقتصاد واقعی دارد در طول بحران مالی جهانی اخیر قابلیت اتکا و اعتماد خود را به اثبات رسانده است (آیتورک و همکاران^{۱۵}، ۲۰۱۷). تأمین مالی اسلامی به عنوان جایگزینی برای تأمین مالی متعارف برای برآوردن نیازهای خاص مسلمانان با ارائه خدمات مالی مطابق با شرع مقدس و بر اساس ممنوعیت عدم قطعیت (غرر)، بهره (ربا) و قمار (میسر) معرفی شده است (اعلم و همکاران^{۱۶}، ۲۰۱۷). ابزارهای مالی اسلامی به طور کلی به سه گروه تقسیم می‌شوند: ابزارهای مالی غیرانتفاعی که بر اساس قراردادهای وقف و قرض‌الحسنه طراحی شده‌اند (اوراق قرض‌الحسنه)، ابزارهای مالی انتفاعی با نرخ‌های سود معین که بر اساس عقود مبادله‌ای طراحی شده‌اند (اوراق مرابحه، منفعت، اجاره و استصناع) و ابزارهای مالی انتفاعی با نرخ‌های

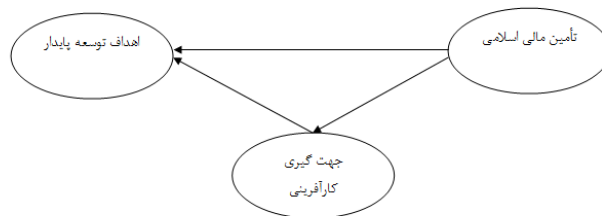
فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۷، بهار ۱۴۰۴

سود انتظاری که بر اساس عقود مشارکتی طراحی شده‌اند (اوراق مشارکت، مضاربه، مزارعه و مساقات) (موسویان و همکاران، ۱۳۹۲). همچنین صکوک را می‌توان به روش‌های مختلف طبقه‌بندی نمود. یک دسته‌بندی اصلی و مهم بر اساس نوع بانی منتشرکننده صکوک است که می‌تواند نهاد دولتی، شبه دولتی، شرکتی یا نهاد مالی باشد. اوراق دولتی، اوراقی است که توسط دولت منتشر می‌شود و سررسید آن ممکن است کوتاه‌مدت، میان‌مدت یا بلندمدت باشد و دولت برای تأمین کسری بودجه یا تأمین سرمایه مورد نیاز طرح‌های عمرانی خاص یا عام، اقدام به انتشار این اوراق می‌نماید. صکوک دولتی در عمق بخشیدن به بازار، ایجاد مبنایی برای قیمت‌گذاری و تشویق و تقویت صکوک در بخش خصوصی یک کشور بسیار حائز اهمیت است. صکوک دولتی یک منبع جایگزین سرمایه برای دولت مهیا نموده و می‌تواند به صورت داخلی یا بین‌المللی بسته به الزامات دولت، منتشر شود. اوراق شبه‌دولتی، اوراقی است که توسط نهادها و نمایندگی‌های (شرکت‌های با مالکیت دولتی یا شرکت‌های با مالکیت عمومی) منتشر می‌شود که دارای پشتوانه دولتی هستند. این اوراق معمولاً صراحتاً یا تلویحاً دارای ضمانت دولتی هستند. اوراق شرکتی، اوراقی است که توسط بخش خصوصی (بخش شرکتی) یک کشور منتشر می‌شود. هدف از انتشار این نوع صکوک، تأمین مالی سرمایه در گردش، تأمین مالی پروژه‌ها و یا تأمین مالی جهت توسعه کسب و کار یک شرکت است. اوراق نهاد مالی، اوراقی است که توسط نهادهای مالی مانند بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری و ... منتشر می‌شوند (توحیدی و یارمحمدی، ۱۳۹۸). (توحیدی و یارمحمدی، ۱۳۹۸).

برای اولین بار مفهوم پایداری در دهه ۱۹۷۰ مطرح شد و در سال ۱۹۸۷ واژه توسعه پایدار توسط کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه بدین‌گونه تعریف شد: "توسعه پایدار توسعه‌ای است که نیازهای زمان حال را بدون به مخاطره انداختن قابلیت‌ها و پتانسیل‌ها برای نسل‌های آینده برآورده سازد (سوبوتینا¹⁷، ۲۰۰۴). توسعه پایدار ترکیبی از دو عنصر مهم می‌باشد؛ یکی دوام که نشان دهنده پایداری است و دیگری توسعه که با هدف گسترش و یا ایجاد پتانسیل‌هایی کامل‌تر، بزرگتر یا بهتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. این رویکرد یک فرآیند پویا برای جوامع در حال توسعه است؛ جوامعی که نیازهای نسل کنونی و آتی را از طریق بازسازی و تعادل بخشی محلی به سیستم‌های اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی و پیوستن جریان‌های محلی به ارتباطات جهانی هماهنگ می‌سازد، به گونه‌ای که رفع نیازهای امروز بایستی بدون از دست دادن توانایی پاسخگویی به نیازهای نسل آینده فراهم گردد (آلشوویخت و همکاران¹⁸، ۲۰۱۷). مفهوم جدید توسعه پایدار کلی نگر است و همه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و دیگر نیازهای بشری را در بر می‌گیرد. به اعتباری، مهمترین جاذبه در

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی / رادفر و علیقلی

توسعه پایدار در جامع‌نگری آن است. توسعه پایدار بر اساس موقعیتی ثابت نیست؛ بلکه عبارت است از «فرآیندی مستمر از دگرگونی، انطباق و سازگاری» که طی آن بهره‌کشی از منابع جهت سرمایه‌گذاری‌ها، جهت‌گیری توسعه فناوری و دگرگونی نهادینه همگی در هماهنگی با هم در برگیرنده نیازهای بالقوه و بالفعل انسان می‌شوند. توسعه پایدار برآورنده نیاز و آرمان‌های انسان‌ها، نه فقط در یک کشور و یک منطقه که تمامی مردم در سراسر جهان و در حال و آینده است (امیری و همکاران، ۱۳۹۲). از نظر شومپیتر^{۱۹} کارآفرین نیروی محرکه و موتور توسعه اقتصادی است. وی مشخصه کارآفرین را نوآوری می‌داند (والتر و بلوک^{۲۰}، ۲۰۱۶). اگرچه تعاریف گوناگونی از کارآفرینی ارائه شده است، لیکن بیشتر نویسندگان و صاحب نظران در مجموع کارآفرینی را «فرآیند شناسایی فرصت‌های اقتصادی، ایجاد کسب و کار و شرکت‌های جدید، نوآور و رشد‌یابنده برای بهره‌برداری از فرصت‌های شناسایی شده می‌دانند که در نتیجه آن کالاها و خدمات جدیدی عرضه می‌شود (ویلکو^{۲۱}، ۲۰۱۵). جهت‌گیری کارآفرینی به ابزاری محبوب برای توصیف کارآفرینی به عنوان ویژگی سازمانی تبدیل شده است (ولز و همکاران، ۲۰۲۰) به طوری که در دهه‌های گذشته جهت‌گیری کارآفرینی یکی از مستحکم‌ترین و شناخته شده‌ترین سازه‌ها در پژوهش‌های مدیریت و بازاریابی بوده است و شامل سبک‌های تصمیم‌گیری، فرآیندها و روش‌هایی می‌شده است که فعالیت‌های کارآفرینانه یک شرکت را شکل می‌دهد (اخلاسی و همکاران، ۱۳۹۷). میلر^{۲۲} (۱۹۸۳) جهت‌گیری کارآفرینی را یک پدیده سازمانی در نظر گرفته که نسبت به کارآفرینی یک رویکرد استراتژیک ارائه می‌نماید؛ بنابراین جهت‌گیری کارآفرینی به مجموعه‌ای از اقدامات و سیاست‌ها اشاره دارد که اساس بروز تصمیمات و فعالیت‌های کارآفرینانه را در شرکت‌ها موجب می‌شوند (توصیفیان، ۱۳۹۶) و به تمایل شرکت‌ها برای کشف فرصت‌های جدید بازار می‌پردازد (لومپکین و دس^{۲۳}، ۱۹۹۶). کارآفرینی و جهت‌گیری کارآفرینی بر توانایی سازمان برای یادگیری از راه کاوش دانش جدید و بهره‌برداری از دانش موجود اتکا دارد (مک‌گراس^{۲۴}، ۲۰۰۱). جهت‌گیری کارآفرینی به عنوان یک وضعیت استراتژیک به سمت کارآفرینی تعریف می‌شود (اندرسون و همکاران^{۲۵}، ۲۰۱۵) که از نظر مفهومی، جهت‌گیری کارآفرینی به سیاست‌های اساسی، شیوه توسعه اقدامات کارآفرینی، تصمیم‌گیری‌ها و فرآیندی که تصمیم‌گیرندگان برای تقویت هدف سازمان‌هایشان استفاده می‌کنند، مرتبط است (راچ و همکاران، ۲۰۰۹؛ فریتاس و همکاران^{۲۶}، ۲۰۱۲)؛ پس یک فرد یا سازمان با جهت‌گیری کارآفرینی قابلیت کشف و بهره‌برداری از فرصت‌های جدید بازار را دارد (هوانگ و وانگ^{۲۷}، ۲۰۱۱). با توجه به مبانی نظری، پیشینه پژوهش و بررسی‌های صورت گرفته، مدل مفهومی ذیل به عنوان مدل پژوهش مطرح می‌شود.

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

با توجه به مدل مفهومی پژوهش، فرضیه‌های ذیل تبیین می‌گردد:

- ❖ تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی تأثیر مثبت دارد.
- ❖ تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار تأثیر مثبت دارد.
- ❖ تأمین مالی اسلامی بر جهت‌گیری کارآفرینی تأثیر مثبت دارد.
- ❖ جهت‌گیری کارآفرینی بر اهداف توسعه پایدار تأثیر مثبت دارد.

در این بخش از مقاله به بررسی مطالعات پیشین مربوط به موضوع پژوهش پرداخته می‌شود. در ادامه برخی از مطالعات داخلی و خارجی صورت گرفته در حوزه موضوع مورد مطالعه ارائه می‌گردد.

کمالی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی به بررسی تأثیر توسعه مالی اسلامی بر توسعه پایدار در کشورهای اسلامی منتخب پرداختند. در این تحقیق، برای بررسی تأثیر توسعه مالی اسلامی بر توسعه پایدار، از دو شاخص توسعه مالی استفاده شده است. شاخص اول بر اساس اعتبارات اعطایی بانک‌های اسلامی به بخش خصوصی و شاخص دوم، بر اساس صکوک منتشره تعریف شده است. هر دو مدل، برای بازه زمانی ۲۰۱۴-۲۰۲۰ و به روش G2SLS برآورد شده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده از برآورد این دو مدل نشان می‌دهد که توسعه مالی اسلامی در ۱۱ کشور اسلامی منتخب، تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه پایدار دارد. در این پژوهش، همچنین از متغیرهای مصرف انرژی تجدیدپذیر و رشد اقتصادی نیز استفاده شده است و نتایج به‌دست‌آمده، تأثیر مثبت این متغیرها بر توسعه پایدار را تأیید می‌کنند. یزدانی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به ارائه مدل آینده نگر تأمین مالی شهرداری و تأثیر آن بر پایداری شهری (مطالعه موردی: شهرداری منطقه ۱۰ تهران) پرداختند. روش تحقیق این پژوهش به صورت کیفی و از طریق مصاحبه با ۳۱ نفر از خبرگان حوزه مدیریت شهری، تأمین مالی بخش شهری و اساتید برجسته دانشگاهی با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند تا مرحله اشباع نظری به انجام رسیده و بر اساس یافته‌های پژوهش و تحلیل‌های انجام شده، مطابق با تحلیل مضامین، ۱۰۵ مضمون پایه،

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی / رادفر و علیقلی

۱۹ مضمون سازمان یافته و ۲ پیامد ارائه گردید. در نهایت "سلامت اجتماعی شهری" و "توسعه پایدار تمامی ارکان شهری" به عنوان پیامدهای اصلی و "تأمین مالی پایدار" مشخص گردیدند. بخردی نسب و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی تأثیر ابعاد توسعه پایدار بر سودآوری پرداختند. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۶-۱۳۹۹ به تعداد ۱۷۹ شرکت و روش اجرای پژوهش مبتنی بر رگرسیون چندکی با استفاده از نرم افزار ایویوز بوده و یافته‌ها نشان می‌دهد که بعد اقتصادی توسعه پایدار شرکت‌ها بر سودآوری تأثیر مثبت و معناداری در تمامی سناریوها دارد؛ ولی ابعاد اجتماعی، زیست محیطی و راهبری شرکتی در برخی از سناریوها قدرت سودآوری دارند. عسکرزاده دره و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) و رشد اقتصادی پرداختند. برای بررسی این رابطه، از روش تصحیح خطای مدل ARDL استفاده شده و داده‌های فصلی از ابتدای سال ۲۰۱۰ تا فصل آخر سال ۲۰۱۸ (سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۷) ارزیابی شده است. نتایج برآورد الگو نشان می‌دهد که در سال‌های مورد مطالعه، صکوک بر رشد اقتصادی ایران تأثیر مثبت و معناداری داشته است. عبدالرسول و الشیمری²⁸ (۲۰۲۴) در پژوهشی به تأثیر اجرای تأمین مالی پایدار برای نیل به اهداف توسعه پایدار در کشورهای غربی آسیا پرداختند. در این پژوهش ۱۲ کشور عربی آسیای غربی در مورد اهداف توسعه پایدار و تأمین مالی پایدار مورد بررسی قرار گرفتند. داده‌های ثانویه از پایگاه داده بانک جهانی بازیابی شد و داده‌ها به صورت توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بر اساس اطلاعات تولید شده می‌توان نتیجه گرفت تأمین مالی پایدار می‌تواند کشورها را به سمت رسیدن به اهداف توسعه پایدار سوق دهد. اوزیلی²⁹ (۲۰۲۳) در پژوهشی به تأثیر اهداف توسعه پایدار بر سودآوری بانک پرداخت و شاخص‌های متعددی از اهداف توسعه پایدار و سودآوری بانک‌ها را در ۲۸ کشور در نظر گرفت. یافته‌ها نشان داد دستیابی به اهداف توسعه پایدار خاص منجر به بهبود قابل توجهی در سودآوری بانک می‌شود. به طور خاص، دستیابی به سلامت و رفاه منجر به افزایش درآمد بدون بهره بانکی شده و از سوی دیگر، انجام اقدامات قوی برای مبارزه با تغییرات آب و هوایی منجر به کاهش بازده بانکی در دارایی‌ها می‌گردد. علاوه بر این، دستیابی به آموزش با کیفیت و ترویج منابع انرژی مقرون به صرفه و پاک منجر به افزایش بازده بانکی در سهام می‌شود. یافته‌های منطقه‌ای نشان داد که دستیابی به اهداف توسعه پایدار تأثیر متفاوتی بر اقدامات سودآوری بانک‌ها در بین بانک‌های اروپا، آسیا و آفریقا دارد. صدیق و همکاران³⁰ (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر اعتبار مصوبات شرعی بانکداری اسلامی پرداختند. برای دستیابی به این هدف، تحلیل رگرسیون بر اساس پاسخ‌های هزار شریعت‌پژوه از طریق پرسش‌نامه‌ای ساختاریافته انجام شد تا

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۷، بهار ۱۴۰۴

نقش عوامل شناسایی شده در اعتبار تأییدیه‌های شرعی بانکداری اسلامی تأیید شود. نتایج حاکی از آن است که تمامی عوامل اصلی مؤثر بر اعتبار مصوبات شرعی بانک‌های اسلامی تأیید شدند. بوکر و همکاران³¹ (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای عوامل مؤثر بر قصد پذیرش تأمین مالی اسلامی را در مراکش بررسی کردند. این مطالعه از داده‌های جمع‌آوری شده از نمونه منتخبی از صاحبان-مدیران کسب‌وکار خرد مراکشی با استفاده از مصاحبه‌های حضوری استفاده کرده است. نتایج حاصل از حداقل مربعات جزئی نشان داد که التزام به مذهب و شهرت مالی اسلامی تأثیر مثبتی بر نگرش به تأمین مالی اسلامی دارد. همچنین یافته‌ها تأثیر مثبت هنجارهای ذهنی، نگرش نسبت به تأمین مالی اسلامی و کنترل رفتاری ادراک شده را بر قصد پذیرش تأمین مالی اسلامی نشان می‌دهد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای هدف، پژوهشی کاربردی و از نظر شیوه اجرا، توصیفی-پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کارکنان و مدیران شرکت‌های دانش بنیان در شهر تهران بوده و به دلیل نبود اطلاعات کافی در خصوص تعداد دقیق جامعه آماری، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب گردید و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده که شامل ۲۵ گویه می‌باشد و شاخص‌های آن با استفاده از مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای نمره‌گذاری شده است. در این پرسشنامه تأمین مالی اسلامی شامل ۶ گویه، جهت‌گیری کارآفرینی شامل ۸ گویه و اهداف توسعه پایدار نیز شامل ۱۱ گویه می‌باشند. برای بررسی روایی پرسشنامه از خبرگان و اساتید دانشگاه کمک گرفته شد و با اعمال نظرات اصلاحی، روایی پرسشنامه تأیید گردید. برای سنجش پایایی از آلفای کرونباخ و پایایی مرکب (CR) استفاده شده و با توجه به جدول (۱) و از آنجا که مقادیر آن برای تمامی متغیرها بیش از ۰/۷ است، پایایی مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین روایی همگرا زمانی تأیید می‌شود که مقادیر روایی همگرا برای هر متغیر از ۰/۵ بزرگتر باشد؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود روایی همگرا برای تمام متغیرها از ۰/۵ بزرگتر بوده و لذا روایی همگرای پرسشنامه نیز تأیید می‌گردد.

جدول ۱- نتایج آلفای کرونباخ، پایایی مرکب و روایی همگرا

متغیر	تعداد گویه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	روایی همگرا
تأمین مالی اسلامی (IF)	۶	۰/۹۰۵	۰/۹۲۷	۰/۶۷۹
جهت‌گیری کارآفرینی (EO)	۸	۰/۹۴۹	۰/۹۵۷	۰/۷۳۷
اهداف توسعه پایدار (SDG)	۱۱	۰/۹۰۴	۰/۹۱۸	۰/۵۱۲

منبع: یافته‌های پژوهش

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی / رادفر و علیقلی

یافته‌های پژوهش

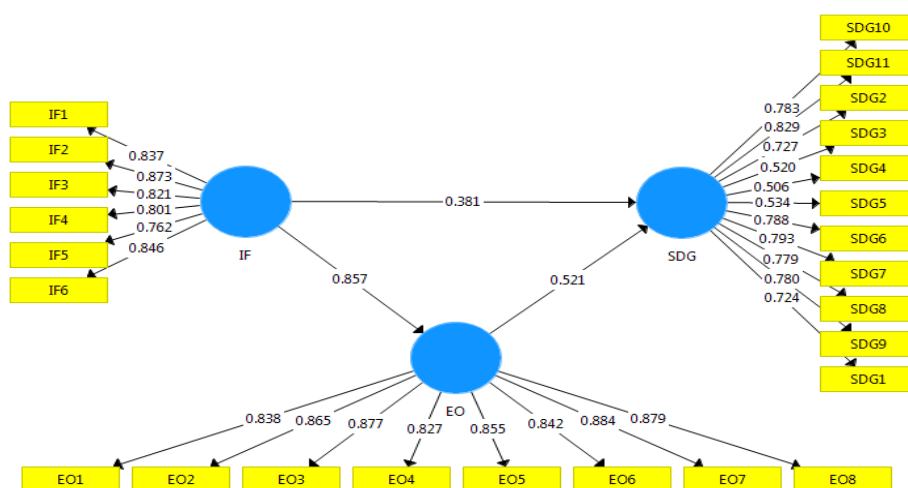
برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف با نرم‌افزار SPSS استفاده شده و با توجه به نتایج جدول (۲) و از آنجا که سطح معناداری از ۰/۰۵ کمتر بوده، لذا توزیع داده‌ها غیر نرمال می‌باشد و برای پاسخ به فرضیه‌های پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار اسمارت PLS استفاده می‌گردد.

جدول ۲- نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

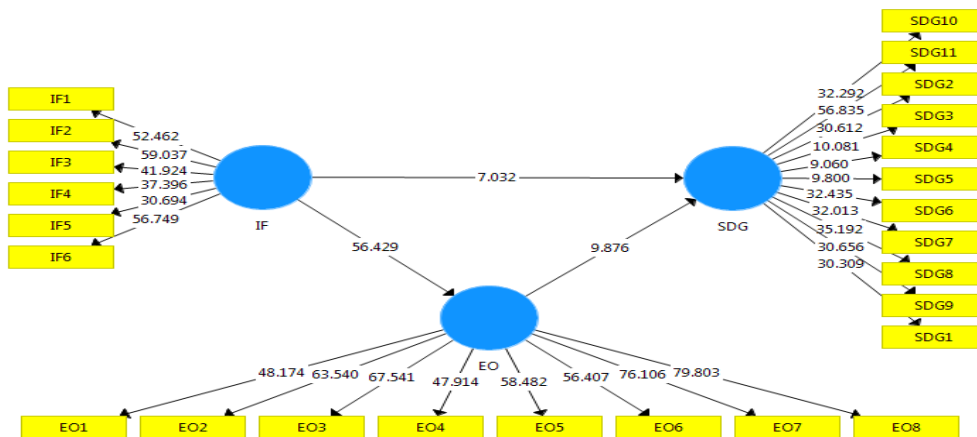
متغیر	سطح معناداری	نتیجه آزمون
تأمین مالی اسلامی	۰/۰۰۰	توزیع داده‌ها غیر نرمال است.
جهت‌گیری کارآفرینی	۰/۰۰۰	توزیع داده‌ها غیر نرمال است.
اهداف توسعه پایدار	۰/۰۰۰	توزیع داده‌ها غیر نرمال است.

منبع: یافته‌های پژوهش

برای پاسخ به فرضیه‌های پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار اسمارت PLS استفاده شده است. با استفاده از خروجی T-Value در نمودار (۲) به بررسی پذیرش یا عدم پذیرش فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود. نحوه قضاوت به این صورت است که اگر عدد معناداری T-Value بزرگتر از ۱/۹۶ و یا کوچکتر از ۱/۹۶- باشد، فرضیه مورد پذیرش قرار می‌گیرد و اگر عدد معناداری T-Value کوچکتر از ۱/۹۶ و یا بزرگتر از ۱/۹۶- باشد، فرضیه مورد پذیرش قرار نمی‌گیرد.

نمودار ۱- مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب استاندارد (تحلیل مسیر)

نمودار ۲- مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب معناداری

جدول ۵- نتایج فرضیه‌های مستقیم

نتیجه	آماره آزمون (T-Value)	ضریب مسیر	فرضیه
پذیرش	۷/۰۳۲	۰/۳۸۱	تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار تأثیر مثبت دارد.
پذیرش	۵۶/۴۲۹	۰/۸۵۷	تأمین مالی اسلامی بر جهت‌گیری کارآفرینی تأثیر مثبت دارد.
پذیرش	۹/۸۷۶	۰/۵۲۱	جهت‌گیری کارآفرینی بر اهداف توسعه پایدار تأثیر مثبت دارد.

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به نمودار ۲ و از آنجایی که مقدار (T-Value) برابر ۷/۰۳۲ می‌باشد و از ۱/۹۶ بیشتر است، فرضیه اول پژوهش مورد پذیرش قرار می‌گیرد؛ یعنی تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با ضریب مسیر ۰/۳۸۱ تأثیر مثبت دارد. با عنایت به مقدار (T-Value) به میزان ۵۶/۴۲۹ که از ۱/۹۶ بیشتر است، فرضیه دوم پژوهش مورد پذیرش قرار می‌گیرد؛ یعنی تأمین مالی اسلامی بر جهت‌گیری کارآفرینی با ضریب مسیر ۰/۸۵۷ تأثیر مثبت دارد. همچنین در خصوص فرضیه سوم با توجه به اینکه مقدار (T-Value) برابر با ۹/۸۷۶ است و از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد، این فرضیه نیز مورد پذیرش قرار می‌گیرد؛ یعنی جهت‌گیری کارآفرینی بر اهداف توسعه پایدار با ضریب مسیر ۰/۵۲۱ تأثیر دارد. برای آزمون فرضیه غیرمستقیم که دارای متغیر میانجی است، از آزمون سوبل استفاده می‌گردد. نحوه بررسی فرضیه دارای متغیر میانجی بدین صورت است که اگر تأثیر متغیر مستقل بر میانجی و تأثیر میانجی بر وابسته هم زمان معنادار شود، نقش میانجی تأیید شده و تأثیر غیرمستقیم را تأیید خواهد کرد؛ با توجه به آماره آزمون سوبل در خصوص رد یا پذیرش فرضیه نتیجه‌گیری می‌نماییم.

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی / رادفر و علیقلی

جدول ۶- نتایج فرضیه غیرمستقیم

نتیجه	آماره آزمون سوبل	فرضیه
پذیرش	۹/۶۸۸	تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی تأثیر مثبت دارد.

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول (۶) که مقدار آماره آزمون سوبل برابر ۹/۶۸۸ شده است، فرضیه غیرمستقیم پژوهش تأیید می‌شود؛ یعنی جهت‌گیری کارآفرینی در تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار نقش میانجی دارد. جهت ارزیابی مقدار برازندگی کل مدل از شاخص GOF استفاده می‌شود. این آزمون کیفیت کلی مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری را تعیین می‌کند. هر چه این شاخص بیشتر باشد نشان از قدرت برازندگی بالای مدل است و هر چه به صفر نزدیک شود، حکایت از برازش ضعیف مدل دارد. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ برای GOF به ترتیب برازش ضعیف، متوسط و قوی را تبیین می‌کنند.

$$GOF = \sqrt{\text{Communalities} \times R^2}$$

جدول ۵- نتایج برازش کلی مدل با معیار GOF

متغیرها	ضریب تعیین	مقادیر شاخص اشتراکی
تأمین مالی اسلامی	-	۰/۶۷۹
جهت‌گیری کارآفرینی	۰/۷۳۴	۰/۷۳۷
اهداف توسعه پایدار	۰/۷۵۶	۰/۵۱۲
میانگین	۰/۷۴۵	۰/۶۴۲

منبع: یافته‌های پژوهش

$$GOF = \sqrt{\text{Communalities} \times R^2} = \sqrt{0/642 \times 0/745} = 0/691$$

همان‌طور که ملاحظه می‌شود مقدار محاسبه شده برای شاخص GOF عدد ۰/۶۹۱ است و نشان از برازش قوی مدل کلی پژوهش دارد؛ بنابراین می‌توان این‌گونه برداشت نمود که مدل ارائه شده دارای برازش مطلوبی بوده و داده‌های گردآوری شده به خوبی توانسته‌اند مدل طراحی شده را پوشش دهند و با قدرت بالایی مدل را تأیید نمایند.

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از اساسی‌ترین مشکلات بشر از ابتدا تاکنون، فقر، قحطی، توزیع نامناسب درآمد، بیکاری، آلودگی‌های زیست محیطی و عدم وجود عدالت اجتماعی و رفاه بوده و جوامع همواره برای دستیابی به

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۷، بهار ۱۴۰۴

توسعه پایدار به دنبال محرومیت‌زدایی و فقرزدایی هستند. بر همین اساس در سال‌های اخیر پژوهشگران تحقیقات بسیاری در این زمینه انجام دادند و هر یک به دنبال ارائه راهکارهای مناسب برای برون رفت از وضع کنونی بوده‌اند. در پژوهش حاضر نیز بکارگیری تأمین مالی اسلامی و جهت‌گیری کارآفرینی به عنوان ابزارهای لازم جهت دستیابی به اهداف توسعه پایدار مطرح شده است. هدف از انجام این پژوهش تبیین تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی بوده است. برای نیل به این مهم از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شده و پس از بررسی فرضیه‌های مستقیم پژوهش مشخص گردید تأمین مالی اسلامی بر جهت‌گیری کارآفرینی و اهداف توسعه پایدار به ترتیب با ضریب مسیر $0/857$ و $0/381$ تأثیر دارد. همچنین مشاهده شد جهت‌گیری کارآفرینی بر اهداف توسعه پایدار با ضریب مسیر $0/521$ تأثیر دارد. به علاوه در پژوهش حاضر برای بررسی فرضیه غیرمستقیم از آزمون سوبل استفاده شده و مشخص گردید تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی تأثیر مثبت دارد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش عبدالرسول و الشیمری همسو بوده است. بر حسب نتایج می‌توان چنین استدلال کرد که در صورت بکارگیری ابزارهای تأمین مالی اسلامی و جهت‌گیری کارآفرینی می‌توان نیل به اهداف توسعه پایدار را انتظار داشت؛ شرکت‌های دانش بنیان با در اختیار داشتن منابع مالی و تأمین مالی اسلامی می‌توانند با سرانجام رساندن طرح‌های کارآفرینانه و حامی محیط زیست خود هم به اشتغال کشور کمک نمایند و هم زمینه ساز رسیدن به اهداف توسعه پایدار گردند. یکی از الزامات مهم در هر کسب و کار و صنعتی داشتن منابع مالی کافی است و این مهم در شرکت‌های نوپا و دانش بنیان بیشتر محسوس است؛ بنابراین با بکارگیری تأمین مالی اسلامی و پیاده سازی طرح‌های سبز می‌توان به بهبود عملکرد زیست محیطی، رشد اقتصادی، کاهش بیکاری، رهایی از فقر و ... دست یافت؛ لذا پیشنهادات ذیل با توجه به نتایج حاصل شده مطرح می‌شود:

- ❖ تسهیل شرایط استفاده از ابزارهای تأمین مالی اسلامی توسط دولت و بانک‌ها برای کسب و کارهای نوپا و دانش بنیان
- ❖ آموزش سرمایه‌های انسانی برای پیاده سازی هر چه بیشتر کارآفرینی در سازمان‌ها
- ❖ توسعه رویکردهای نوین کارآفرینی و استفاده از نوآوری سبز جهت حفاظت از محیط زیست
- ❖ توجه به اهداف توسعه پایدار نظیر فقرزدایی و افزایش اشتغال از طریق گسترش فرهنگ کارآفرینی

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی / رادفر و علیقلی

منابع

- ۱) اخلاصی، امیر. سید امیری، نادر و مرتضی هندیجانی فرد (۱۳۹۷). نقش بازارگرایی داخلی در توسعه گرایش کارآفرینانه؛ شرکت های ارائه دهنده خدمات اینترنت در تهران، تحقیقات بازاریابی نوین، ۸(۸۲): صص ۹۷-۱۱۶.
- ۲) اسکندری، بهمن؛ وظیفه دوست، حسین؛ جعفری، پریش و موسی خانی، مرتضی (۱۴۰۰). تأثیر روش‌های تأمین مالی کارآفرینی بر مشارکت جمعی در کسب و کارهای دانش بنیان، فصلنامه اقتصاد مالی، دوره ۱۵، شماره ۴ (پیاپی ۵۷)، زمستان ۱۴۰۰، صص ۲۸۳-۲۵۹.
- ۳) اسماعیل زاده، علی، امیری، حمیده (۱۳۹۴). بررسی ابزارهای نوین تأمین مالی و راهکارهای اجرایی نمودن آن در بانک تجارت. فصلنامه اقتصاد مالی، دوره ۹، شماره ۳۱، صفحه ۵۷-۷۶.
- ۴) اشرف گنجوئی، اسما و شهناز نایب زاده (۱۳۹۳). بررسی رابطه اعتقادات مذهبی و سواد مالی اسلامی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد. نشریه علمی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار سال هفتم، شماره بیست و سوم، پاییز ۱۳۹۳.
- ۵) امیری، مجتبی. رحمانیان، مجید و علی غفاری (۱۳۹۲). بررسی وضعیت عوامل فرهنگی مؤثر بر مدیریت توسعه پایدار شهر تهران. مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، دوره ۵، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۲، صص ۳۸-۱۹.
- ۶) بخردی نسب، وحید. براتی، سعید و براتی، هادی (۱۴۰۱). بررسی تأثیر ابعاد توسعه پایدار بر سودآوری. نشریه علمی - تخصصی حسابداری و فناوری‌های نوین، دوره ۲، شماره ۳ - شماره پیاپی ۳، خرداد ۱۴۰۱، صص ۱۳۱-۱۵۴.
- ۷) توحیدی، محمد و یارمحمدی، رضا (۱۳۹۸). نوع‌شناسی و طبقه‌بندی اوراق بهادار اسلامی (صکوک) از منظر معیارهای گوناگون. فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره بیست و هشتم، پاییز ۱۳۹۸، صص ۴۱-۷۶.
- ۸) توصیفیان، مسعود و توصیفیان، سعید (۱۳۹۶). بررسی تأثیر رسانه های اجتماعی بر گرایش به کارآفرینی و استقرار کسب‌وکار، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و حسابداری.
- ۹) حسینی، حسن (۱۳۸۷). توسعه و شاخص توسعه منابع انسانی و بررسی وضعیت آن در ایران، فصلنامه پیک نور، سال ۶، شماره ۱، صص ۱۴۶-۱۵۹.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۷، بهار ۱۴۰۴

۱۰) رادفر، محمدرضا و علیقلی، منصوره (۱۴۰۱). نظام مالی اسلامی، رویکردی کارآمد برای اقتصاد در حکمرانی اسلامی. فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره پنجم، بهار ۱۴۰۱، صص ۴۳-۶۲.

۱۱) سواسری، علی. نیاز آذری، کیومرث. احمدی، مسعود (۱۴۰۳). شناسایی شایستگی‌های مدیران تراز انقلاب در حکمرانی اسلامی با تاکید بر کارآفرینی از منظر سخنان حضرت امام خمینی «ره»، فصلنامه دانش کارآفرینی، دوره ۴، شماره ۲، صص ۴۰-۵۴.

۱۲) صادقی شاهدانی، مهدی و محسنی، حسین (۱۳۹۲). بایسته‌های نظام مالی اسلامی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت. دو فصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی ۵ (۱۰)، ۳۸-۷.

۱۳) طالقانی، محمد. صیادمنش، شادی و کاویانی، میثم (۱۳۹۲). تأمین مالی زنجیره تأمین (SCF) به عنوان روشی نوین در تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs)، نخستین کنفرانس ملی توسعه مدیریت پولی و بانکی، تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما.

۱۴) عسکرزاده دره، غلامرضا. معمارپور، زهره و فلاحی، حامد (۱۴۰۰). بررسی رابطه بین ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) و رشد اقتصادی. فصلنامه مطالعاتی در مدیریت بانکی و بانکداری اسلامی، دوره: ۷، شماره: ۱۶.

۱۵) کمالی، آمنه. اوجی مهر، سکینه و اسلام‌لوییان، کریم (۱۴۰۳). بررسی تأثیر توسعه مالی اسلامی بر توسعه پایدار در کشورهای اسلامی منتخب، فصلنامه اقتصاد اسلامی، دوره ۲۴، شماره ۹۶ - شماره پیاپی ۹۶ اسفند ۱۴۰۳ صفحه ۷۷-۱۰۴

۱۶) مرادی، حمید. خاتمی فیروزآبادی، محمدعلی و کامران فیضی (۱۳۹۹). ارائه یک مدل تأمین مالی برای شرکت‌های کوچک و متوسط در زنجیره تأمین. نشریه علمی مدیریت نوآوری، سال نهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹، صص ۱۳۹-۱۶۹.

۱۷) موسویان، سیدعباس. وثوق، بلال و فرهادیان آرانی، علی (۱۳۹۲). شناخت و رتبه‌بندی ریسک‌های ابزارهای مالی اسلامی (صکوک)، مجله پژوهشی، شماره یک، بهار و تابستان ۱۳۹۲، صص ۱۸۷-۲۱۲.

۱۸) نوبخت، یونس (۱۳۹۸). مطالعه علم سنجی رساله‌های حوزه مالی اسلامی در ایران. نشریه علمی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار سال دوازدهم، شماره چهل و چهارم، زمستان ۱۳۹۸.

تأثیر تأمین مالی اسلامی بر اهداف توسعه پایدار با نقش میانجی جهت‌گیری کارآفرینی / رادفر و علیقلی

۱۹) یزدانی، فیروز. ارغان، عباس و کامیابی سعید (۱۴۰۲). ارائه مدل آینده نگر تأمین مالی شهرداری و تأثیر آن بر پایداری شهری (مطالعه موردی: شهرداری منطقه ۱۰ تهران). فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده. دوره ۴، شماره ۳، (پاییز ۱۴۰۲)، صص ۴۳-۶۰.

۲۰) یعقوبی منطری، پریسا و سید امید آقامیری (۱۳۹۵). "ارائه راهکارهای اجرایی لازم جهت دستیابی به توسعه پایدار در صنعت گردشگری"، همایش جامع گردشگری ایران و نمایشگاه جانبی، مازندران، اسفند ۱۳۹۵.

21) Abbas, J., & Dogan, E. (2022). The impacts of organizational green culture and corporate social responsibility on employees' responsible behaviour towards the society. *Environmental Science and Pollution Research*. doi:10.1007/s11356-022-20072-w.

22) Abdulrasool, H.D. and Athab Al-Shimmery, K.R. (2024), "Sustainable Finance for Implementing the Sustainable Development Goals in West Asia", Hunjra, A.I. and Hussainey, K. (Ed.) *The Emerald Handbook of Ethical Finance and Corporate Social Responsibility*, Emerald Publishing Limited, Leeds, pp. 417-447.

23) Acar, A. Z., Zehir, C., Ozgenel, N. and Ozsahin, M. (2013). The effects of customer and entrepreneurial orientations on individual service performance in banking sector, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 99: 526-535.

24) Ahmed, S., Naz, F., Abbas, Z., & Batool, K. H. (2022). Impact of green innovation on sustainable development with mediating effect of knowledge management. *Journal of Business Management Studies-JBMS*, 1(01), 1-16.

25) Alshuwaikhat, H. M., Abubakar, I. R., Aina, Y. A., Adenle, Y. A., Umair, M. (2017). The development of a GIS-based model for campus environmental sustainability assessment. *Sustainability*, 9(3), 439.

26) Alam, L. Gupta, B. Shanmugam (2017). *Islamic financing in practice*, in: *Islamic Finance: A Practical Perspective*, Springer International Publishing, Cham, 2017, pp. 131-244.

27) Anderson, B. S., Kreiser, P. M., Kuratko, D. F., Hornsby, J. S., & Eshima, Y. (2015). Reconceptualizing entrepreneurial orientation. *Strategic management journal*, 36(10), 1579-1596.

28) Asutay, Mehmet. (2015). "Islamic finance: principles, institutions and development. *Trade Finance (PwC)*, Winter, 4-26.

29) Ayturk, Y., Asutay, M., & Aksak, E. (2017). "What explains corporate sukuk primary market spreads?" *Research in International Business and Finance* 40 (2017) 141-149.

- 30) Azmat, S. Hassan, M. Kabir. A, Haiqa & Azad, A.S.M. Sohel (2021). Religiosity, neglected risk and asset returns: Theory and evidence from Islamic finance industry. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*.
- 31) Boubker, O. Douayri, Kh & Ouajdouni, A. (2021). factors affecting intention to adopt Islamic financing: Evidence from Morocco, *MethodsX* 8 (2021) 101523. <https://doi.org/10.1016/j.mex.2021.101523>
- 32) Freitas, H., Martens, C. D. P., Boissin, J. P., & Behr, A. (2012). Guidance elements for the entrepreneurial orientation of software firms. *Revista de Administração (São Paulo)*, 47(2), 163-179
- 33) Ghlamallah, E. Alexakis, Ch. Dowling, M & Piepenbrink, A (2021). The topics of Islamic economics and finance research. *International Review of Economics and Finance*. 75 (2021) 145-160.
- 34) Huang, S., & Wang, Y. (2011). Entrepreneurial orientation, learning orientation, and innovation in small and medium enterprises. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 24, 563–570.
- 35) Islam, N., Afrin, S., Alif, S. K., Hassan, R., Islam, M. M., Kayani, R. E., & Khan, M. M. (2020). Factors Preventing Entrepreneurship: The Case of University Graduates in Bangladesh. *World*, 11(1): 1-9.
- 36) Jilcha , K., Kitaw , D. (2017). Industrial occupational safety and health innovation for sustainable development. *Engineering Science and Technology, an International Journal* , 20 , 372–380.
- 37) Kumar, S., & Barua, M. K. (2022). A modeling framework of green practices to explore their interrelations as a conduit to policy. *Journal of Cleaner Production*, 335, 130301. doi:10.1016/j.jclepro.2021.130301.
- 38) Kuratko, D. F. & Hodgetts, R.M., (2014). *Entrepreneurship*, 7th edition, published by Thompson, U.S.A.
- 39) Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (1996). Clarifying the Entrepreneurial Orientation construct and linking it to performance. *Academy of Management Review*, 21(1), 135–172
- 40) McGrath, R.G. (2001). “Exploratory Learning, Innovative Capability and Managerial Oversight”. *Academy of Management Journal*, 44: 118-131.
- 41) Mei, H., Lee, C. H., & Xiang, Y. (2020). Entrepreneurship Education and Students’ Entrepreneurial Intention in Higher Education. *Education Sciences*, 10(9): 257.
- 42) Ozili, P.K (2023). Sustainable Development Goals and bank profitability: International evidence. *Journal of Modern Finance*, Vol. 1 No. 1 .

- 43) Rauch, A.; J. Wiklund, G.T. Lumpkin & M. Frese (2009). "Entrepreneurial Orientation and Business Performance: an Assessment of Past Research and Suggestions for the Future". *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3): 761-787.
- 44) Siddique M.A, Rashid A & Tahir U (2023). Factors affecting the credibility of islamic banking Shari'ah approvals: Perception-based empirical study, *Borsa Istanbul Review*, Volume 23, Issue 2, March 2023, Pages 426-442.
- 45) Soubbotina, Tatyana P (2004). *Beyond Economic Growth: An Introduction to Sustainable Development*, second Edition, WBI Learning Resources Series, World Bank Institute, 2004.
- 46) *The Travel and Tourism Competitiveness Report* (2017).
- 47) Vilcov, N., &Dimitrescu, M. (2015). Management of Entrepreneurship Education: a Challenge for a Performant Educational System in Romania. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 203, 173-179.
- 48) Wales, W. J., Covin, J. G., & Monsen, E. (2020), Entrepreneurial orientation: The necessity of a multilevel conceptualization, *Strategic Entrepreneurship Journal*, 14(4), 639-660.
- 49) Walter, S. G., & Block, J. H. (2016). Outcomes of entrepreneurship education: An institutional perspective. *Journal of Business Venturing*, 31(2), 216-233.
- 50) Wyns, A., & Beagley, J. (2021). COP26 and beyond: Long-term climate strategies are key to safeguard health and equity. *The Lancet Planetary Health*, 5(11), e752–e754. doi:10.1016/S2542-5196(21)00294-1.

- 1) Abbas & Dogan
- 2) Jilcha et al
- 3) Kumar & Barua
- 4) Wyns & Beagley
- 5) Ahmed et al
- 6) Azmat et al
- 7) Ghlamallah et al
- 8) Islam et al
- 9) Kuratko & Hodgetts
- 10) Mei et al
- 11) Rauch et al
- 12) Wales et al
- 13) Acar et al
- 14) Asutay
- 15) Ayturk et al
- 16) Alam et al
- 17) Soubotina
- 18) Alshuwaikhat et al
- 19) Schumpeter
- 20) Walter & Block
- 21) Vilcov
- 22) Miller
- 23) Lumpkin & Dess
- 24) McGrath
- 25) Anderson et al
- 26) Freitas et al
- 27) Huang & Wang
- 28) Abdulrasool & Al-Shimmery
- 29) Ozili
- 30) Siddique et al
- 31) Boubker et al

Impact of Islamic finance on sustainable development goals with the mediating role of entrepreneurial orientation

Receipt: 14/04/2025 Acceptance: 07/05/2025 Mohammad Reza Radfar¹
Mansoureh Aligholi²

Abstract

In today's competitive world, there is hardly a company or organization that does not consider entrepreneurship to achieve distinctive and superior performance. Entrepreneurship is the key to success, but financial resources are inevitable for its realization. Today, achieving sustainable development goals is considered not only as a competitive advantage but also as a necessity for different societies. On the other hand, achieving sustainable development goals and entrepreneurship orientation requires providing sufficient financial resources to produce innovative ideas and environmentally friendly products and services that have a competitive advantage; therefore, this study examines the effect of Islamic financing on sustainable development goals with the mediating role of entrepreneurship orientation. The present research method is based on the applied purpose and on the basis of descriptive survey implementation, and the statistical population includes employees and managers of knowledge-based companies in Tehran, and the sample size was estimated to be 384 people using the Cochran formula. A questionnaire (validity and reliability of which have been confirmed) was used to collect data and structural equation modeling in Smart PLS software was used to examine the research hypotheses. The results indicate that Islamic financing has a positive effect on entrepreneurial orientation and sustainable development goals. The effect of entrepreneurial orientation on sustainable development goals was also confirmed. Also, using the Sobel test, it was observed that entrepreneurial orientation plays a mediating role in the effect of Islamic financing on sustainable development goals in knowledge-based companies. Finally, practical suggestions are presented based on the research results.

Keywords

Islamic finance, Entrepreneurial orientation, Sustainable development goals

1-Department of Financial Management and Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) radfar@iau.ac.ir

2-Department of Business Administration, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Man.aligholi@iau.ir